

Жуковська В.В.

к.філол.н., доцент,

доцент кафедри

міжкультурної комунікації

ННІ іноземної філології

ЖДУ імені Івана Франка

e-mail: toryzhuk@mail.ru

Історичні витоки та напрями граматики конструкцій

ГраMATика конструкцій – це знаково-базована теорія мови, яка організована навколо поняття ГРАМАТИЧНА КОНСТРУКЦІЯ, що являє собою кореляцію між формою та змістом/функцією і виступає основною одиницею аналізу та репрезентації. Головна ідея граматики конструкцій полягає в прагненні розробити систему опису мови, в якій марковані конструкції (тобто більшою чи меншою мірою «ідіоматизовані» структури) представлені у тій же формальній системі, що і регулярні, «ядерні» моделі. В основі цього напрямку знаходиться положення про те, що між традиційними рівнями мови – фонетикою, лексикою, граMATикою, прагматикою – немає чітких меж, вказані рівні утворюють єдиний континуум, а одиниці всіх мовних рівнів від морфеми до висловлювання і цілого тексту трактуються як конструкції.

Теоретична модель, що стала відома як граMATика конструкцій, має за основу теоретичні розвідки Чарльза Філмора та його учнів і колег з Каліфорнійського Університету в Берклі, датовані початком 1980-х та першою половиною 1990-х. Дослідження цієї когорти вчених стали міцною основою, з якої розвилися інші напрями граматики конструкцій.

Конструкційний напрям бере свій початок у граматиці відмінків (Case Grammar), засади якої Ч. Філмор представив у низці статей кінця 1960-х – початку 1970-х, та у ранній версії своєї фреймової семантики (Frame

Semantics) [6; 7]. Сьогодні фреймова семантика є семантичною складовою аналізу граматичних конструкцій.

Іншою предтечею граматики конструкцій є теорія Джорджа Лакофа, відома як Гештальт Граматика (Gestalt Grammar) [12], що була розроблена в Каліфорнійському університеті в кінці 1970-х в межах традиції генеративної семантики. Низка положень Гештальт Граматики, зокрема такі як – значення цілого не є композиційальною сумою значень окремо взятих частин та конструкції самі по собі мають значення – стали основоположними для всіх напрямів ГК.

На сьогодні конструкційна граматика включає в себе низку напрямів, що певним чином різняться у трактуванні основної одиниці аналізу (конструкції) та системами формального запису. Історично, перший підхід, що відкрито проголосив себе як «граматика конструкцій» – це Граматика конструкцій Берклі (Berkeley Construction Grammar (BCG)). Перші розвідки у цій галузі з'явилися наприкінці 1980-х на початку 1990-х років [8; 9; 10; 13; 16]. Цей напрям зосереджується на формальному аспекті конструкцій та послуговується для опису синтаксису моделлю, базованій на уніфікації. На сьогодні граматика конструкцій Берклі поєдналася з формалізованою граматичною теорією Head-Driven Phrase Structure Grammar (граматикою лексично заданих фразових структур), у результаті утворився новий конструктивістський напрям під назвою знаково-базована граматика конструкцій (Sign-Based Construction Grammar (SBCG)).

Fluid Construction Grammar розроблена для експериментів над походженням та розвитком мови. Цей напрям є повністю операціональним і комп'ютерно втіленим формалізмом для конструкційних граматик, який пропонує уніфікований механізм для парсингу та продукування мови [19; 20; 21]. Fluid Construction Grammar інтегрує багато понять з сучасної комп'ютерної лінгвістики, таких як структура ознак та обробка мови на основі принципу уніфікації.

Embodied Construction Grammar (так звана «втілена» граматика конструкцій) – це напрям ГК, спрямований на комп'ютерне застосування отриманих результатів [1; 2]. Одним з головних питань, що цікавлять цей напрям є як мова використовується в реальних фізичних та соціальних контекстах. Вказаний конструкційний напрям є спробою змодельовати за допомогою комп'ютера когнітивні та нервові механізми, що лежать в основі людської лінгвістичної поведінки. Одним із головних положень є розуміння, що моделювання ментальних процесів відіграє вирішальну роль в обробці мови.

Radical Construction Grammar є результатом роботи її головного розробника лінгвіста У. Крофта [4; 5] у сфері типологічних досліджень. Цей напрям ГК має справу головним чином з внутрішньою структурою конструкцій. Стверджується, що конструкції не отримуються в результаті поєднання їхніх частин, проте частини виводяться з конструкцій, в яких вони вживаються.

Cognitive Construction Grammar (CCG) має на меті запропонувати психологічно вірогідний опис мови, досліджуючи загальні когнітивні принципи, що слугують формуванню структури мово-специфічних конструкцій [3; 11].

Знаково-базована конструкційна граматика (Sign-Based Construction Grammar) – це напрям, що поєднує ідеї розвинуті за чверть століття досліджень у галузі Head-Driven Phrase Structure Grammar (HPSG) з розвідками у сфері традицій Berkeley Construction Grammar (BCG). Її мета – розширити емпіричне покриття HPSG та надати BCG більш стійке теоретичне підґрунтя. Знаково-базована граматика конструкцій визнається як формалізована версія Граматики конструкцій Берклі, з декількома безпосередніми змінами у системі позначень. Аналітична точність цього напрямку ГК сприяє прозорішому емпіричному передбаченню та спростуванню, підвищеній порівнюваності даних між мовами та загальній теоретичній ясності [14;15; 17; 18].

Таким чином, здійснений короткий огляд історичних передумов становлення граматики конструкцій та напрямів, що на сьогодні існують в її межах, засвідчив що цей лінгвістичний напрям активно розвивається та займає все міцніші позиції серед формалізованих теорій мови.

Список використаних джерел

- 1) Bergen B. Embodied Construction Grammar / B. Bergen, N. Chang // The Oxford Handbook of Construction Grammar / T. Hoffmann, G. Trousdale (eds.) – Oxford: Oxford University Press, 2013 – P. 168-190.
- 2) Bergen B. Embodied Construction Grammar in Simulation-Based Language Understanding/ B. Bergen, N. Chang // Construction Grammars: cognitive grounding and theoretical extensions / J.-O. Ostman, M. Fried (eds.) – John Benjamins Publishing Company, 2009. –P. 147–190.
- 3) Boas H.C. Cognitive Construction Grammar / H.C. Boas // The Oxford Handbook of Construction Grammar / T. Hoffmann, G. Trousdale (eds.) – Oxford: Oxford University Press, 2013 – P. 233-253.
- 4) Croft W. Cognitive Linguistics / W. Croft, D.A. Cruse – Cambridge University Press, 2004 – 356 p.
- 5) Croft W. Construction Grammar / W. Croft // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / D. Geeraerts, H. Cuyckens (eds.) – Oxford: Oxford University Press, 2008. – P 463-508.
- 6) Fillmore Ch. J. Frame Semantics/ Ch. Fillmore // The Linguistic Society of Korea (Ed.), Linguistics in the Morning Calm – Seoul: Hanshin, 1982. – P. 111–137.
- 7) Fillmore Ch. J. Frames and the semantics of understanding / Ch. Fillmore // Quaderni di Semantica. – 1984. – №6. – P. 222–254.
- 8) Fillmore Ch. Regularity and idiomaticity in grammatical constructions: The case of ‘Let alone’ / Ch. Fillmore, P. Kay, M. C. O’Connor // Language. – 1988. – №64 – P. 501–538.

9) Fillmore Ch. Syntactic Intrusions and the Notion of Grammatical Construction / Ch. Fillmore – BLS – 1985. – №11. – P.73-86.

10) Fillmore Ch. The Mechanisms of “Construction Grammar” / Ch. Fillmore – BLS. – 1988. – №14. – P.35-55.

11) Goldberg A. Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure/ A. Goldberg – Chicago: University of Chicago Press, 1995. – 265 p.

12) Lakoff G. Linguistic gestalts / G. Lakoff // Papers from the Thirteenth Regional Meeting, Chicago Linguistic Society, April 14-16. – Chicago, Illinois: Chicago Linguistic Society, University of Chicago, 1977. – P. 236–287.

13) Michaelis L.A. A Case of Constructional Polysemy in Latin / L.A. Michaelis – Studies in Language – 1994 – №18 – P. 23-48.

14) Michaelis L.A. Making the case for Construction Grammar / L.A. Michaelis // The Oxford Handbook of Construction Grammar / T. Hoffmann, G. Trousdale (eds.) – Oxford: Oxford University Press, 2013 – P.29 60

15) Michaelis L.A. Sign-Based Construction Grammar / L.A. Michaelis // The Oxford Handbook of Construction Grammar / T. Hoffmann, G. Trousdale (eds.) – Oxford: Oxford University Press, 2013 – P. 133-152.

16) Michaelis L.A. Toward a construction-based theory of language functions: the case of nominal extraposition / L.A. Michaelis, K. Lambrecht – Language. – 1996. – №72. – P. 215–47

17) Sag I.A. Introducing Sign-Based Construction Grammar / I.A. Sag, H.C. Boas, P. Kay // Sign-Based Construction Grammar / H.C. Boas, I.A. Sag (eds). – CSLI Publications, 2012 – P. 1-28

18) Sag I.A. Sign-Based Construction Grammar: An Informal Synopsis / I.A. Sag // Sign-Based Construction Grammar / H.C. Boas, I.A. Sag (eds). – CSLI Publications, 2012 – P. 61-186.

19) Steels L. Design methods for Fluid Construction Grammar / L. Steels // Computational Issues in Fluid Construction Grammar. A new formalism for the

representation of lexicons and grammars – Springer Verlag, Berlin, 2012. – P. 3-36.

20) Steels L. Design Patterns in Fluid Construction Grammar / L. Steels (ed.)– Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011. – 332p.

21) Steels L. Fluid Construction Grammar / L. Steels // The Oxford Handbook of Construction Grammar / T. Hoffmann, G. Trousdale (eds.) – Oxford: Oxford University Press, 2013 – 153-167.